

Amila Ždralović

SUSRET PRAVA, ETIKE I LOGIKE¹

A MEETING OF LAW, ETHICS AND LOGIC

Sažetak

Tekst je prikaz knjige "Pravno-logičke i etičke studije" prof. dr. Ive Tomića, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2009.

Summary

The text is a review of Dr. Ivo Tomić's book Legal – Logical and Ethical Studies, Sarajevo Faculty of Law, Sarajevo, 2009.

U aprilu 2009. godine iz štampe je izašla knjiga dr. Ive Tomića, profesora Pravnog fakulteta u Sarajevu, pod naslovom *Pravno-logičke i etičke studije*. Djelo se sastoji od pet međusobno povezanih dijelova raspoređenih na 230 stranica. Na kraju knjige navedene su crtice iz biografija autora čije su teorije obrađene u okviru ove studije, a naveden je i spisak selektivne bibliografije koja čitaocu i čitateljici može biti putokaz za daljnje bavljenje ovom problematikom.

U prvom dijelu knjige, pod nazivom „Pravna dogmatika – normativistika“, obrađena je Kelsenova filozofija prava. U raspravu nas autor uvodi razmatranjem filozofskog ishodišta logičko-metodologijskog postupka ovog austrijskog pravnika, pravnog teoretičara i filozofa. Riječ je o Kelsenovom razaranju tradicionalnih koncepcija pravde, koje je

¹ Prikaz knjige Ive Tomića *Pravno-logičke i etičke studije*, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2009.

podijelio na transcendentalno-idealističke (metafizičko-religijske) i racionalističke (pseudo-racionalističke) teorije. Okvir za formiranje nove znanosti o pravu, odnosno čiste teorije prava, dat je u relacijama razdvajanja i ispreplitanja bivstvovanja i trebanja, kao i kauzalnosti i uračunljivosti, što omogućava autoru ulazak u Kelsenovu konstrukciju osnovne norme kao transcendentalno-logičkog pojma, određenje logičkog karaktera pravne norme i izvođenje destilirane teorije prava.

I taman kad nas je uveo u smisao Kelsenove čiste teorije prava, koja izbacuje aksiološku metodu iz naučnog instrumentarija pravnika i pravnicā, autor, ukazujući na neke od izazova savremenog društva, kao što su problemi bioetike, biotehnologije i ekologije, otvara polje (ili bolje rečeno polja) za ponovni susret pravne logike i etike. Time otvara raspravu o aksiologijskim teorijama prava, te u drugom djelu knjige, pod nazivom „Aksiologijske teorije prava“, obrađuje logiku pravne nauke i njene etičke refleksije u djelima Gustava Radbrucha i Josepha Raza.

Treći dio knjige, pod naslovom „Dijalektika, retorika, topika, logička teorija argumentacije, jurisprudencija“, započinje raspravom o Perelmanovoj filozofskoj pobuni protiv dogmatskog pozitivizam i aksiološkog skepticizma i nihilizma. Treći dio knjige, kao i prethodni, podijeljen je na dva odjeljka. Prvi odjeljak posvećen je argumentativnoj pravnoj logici, njenom nastanku, razvoju, strukturi i značaju, a posebna pažnja je posvećena Perelmanovoj deontologiji kao logici normativnih stavova i jednoj novoj retorici. Drugi odjeljak se bavi topičkim osnovama jurisprudencije, gdje je, između ostalog, pregledno predstavljeno porijeklo, razvitak, definicija (ili preciznije definicije unutar različitih, a često i suprotstavljenih teorijskih diskursa), predmet i svrha topike. Ovako izgrađen okvir autoru omogućava da se upusti u raspravu o Viehwegovoj topici, koja obnavlja temelje topike koji su dati u Aristotelovim, Ciceronovim i Vicoovim djelima.

Autor je nedvosmisleno pokazao da pravna logika nije isto što i logika u pravu, demonstrirajući kroz analize iznesene na stranicama ove knjige da su u pravu zastupljene sve vrste logike (formalna, matematička, semantička, semiotička, deontička i druge), te da one pri upotrebi u pravnoj nauci i praksi zadobivaju specifične modele. Upravo je u trećem dijelu pokazano da je logička teorija argumentacije logika sudova vrijednosti. U ovom kontekstu poziciju sudova istinitosti u teoriji argumentacije često zauzimaju preskriptivne premise, dok poziciju činjenica i dokaza zauzimaju racionalni razlozi, odnosno argumenti. Preskriptivne premise, kao i argu-

mente ne možemo odrediti kao istinite, nego kao vjerovatne, zbog toga što je riječ o sudovima vrijednosti koji određuju temeljne postavke aksiološkog metoda i aksiologije kao nauke.

Ukazujući na neizbježno ukrštanje prava i drugih normativnih poredaka, autor postavlja teorijski okvir za raspravu o fenomenu prava koja se izvodi u posljednja dva dijela knjige. „Logika društvene pravde – proces transformacije prirodnog u pozitivno pravo“ naziv je četvrtog dijela knjige Ive Tomića u kojem je obrađena pravna filozofija Giorgia Del Vecchia, dok peti dio pod naslovom „Povijesno-logička evolucija pravde u djelu Alexandra Kojèvea“ predstavlja prikaz fenomenologije prava Alexandra Kojèvea u kojoj se kroz teoriju sukoba definiira antropološko-fenomenološko porijeklo prava.

Iz ovog kratkog pregleda sadržaja knjige *Pravno-logičke i etičke studije* može se vidjeti da je na njenim stranicama izloženo originalno čitanje reprezentativnih filozofskih, logičkih i etičkih promišljanja o pravu. Ovakvo čitanje trostrukog je karaktera. Prvo, ono reafirmira teorijske diskurse Kelsena, Radbrucha, Raza, Perelmana, Viehwega, Del Vecchia, Kojèvea i drugih autora i autorica, te daje svoj doprinos u njihovom razumijevanju. Drugo, kroz ovakvo čitanje autor nam je bez sumnje ponudio originalnu interpretaciju, koja, imajući u vidu zahtjeve našeg vremena, pronalazi nova značenja u djelima autora koji već sada predstavljaju klasike filozofije prava. I treće, na stranicama ove knjige kroz interpretaciju unutrašnjeg značenja i smisla različitih teorijskih diskursa ponuđeno je novo i drugačije promišljanje fenomena prava, pravne logike i logike u pravu, kao i odnosa etike i prava.

Iz ovoga proistječe da je i značaj ove knjige višestruk. S formalnog aspekta, ona premašuje kapacitete klasičnog univerzitetskog udžbenika, ali će sigurno biti nezaobilazno štivo za studente i studentice pravnih i filozofskih fakulteta, ali i za širu ekspertnu čitateljsku publiku. S druge strane, ova knjiga predstavlja teorijsko osvježenje budući da već dugo vremena izostaju studije koje bi problematizirale odnos etike i prava, kao i studije iz oblasti pravne logike/logike u pravu, koje su pretpostavka ne samo za bavljenje pravom kao naukom nego i za praktičan rad pravnika.